

Kapitalist Hegemonya İlişkilerinin Sürekliliği: Narsisizm

Mehmet Taki YILMAZ

"Ne kadar azsan, yaşamını ne kadar az görkemli kurmuşsan o kadar çoksun demektir ve görkemli yaşamın da o denli büyüktür." Marx

Giriş

Etimolojik açıdan bakıldığında narsisizm bir uyuşma halidir. Bu, bireyin hem dış dünyadaki gerçekliğe hem de kendi iç gerçekliğine karşı bir uyuşmadır. Bireyin nesnel gerçeklik karşısındaki konumlanımı aynı zamanda onun, gerçekle yani maddi dünya ile olan ilişkisinin de belirleyicisidir. Bireyin (ya da kitlelerinde diyebiliriz), nesnel ve olgusal gerçeklik karşısında nasıl konumlandıklarını belirleyen şeyin, çoğu zaman nesnenin kendisi değil de, bireyin nesneyle olan öznel ilişkisinin olduğunu söyleyebiliriz. Bir başka deyişle olgusal-maddi gerçekliğin birey tarafından nasıl algılandığına ya da başkalarının nasıl algılatıldığına göre de değişmektedir. Burada tartışılması gereken konu "hakikat"ın kendisi değil, "hakikat"ın nasıl algılandığı, yorumlandığı ve buna bağlı olarak bireyde duyguya ya da davranışa nasıl dönüştüğüdür. Kısaca bir insanı (kitleler de dahil) davranışa sevk eden şey, hakikatin kendisinden çok, hakikatin öyle yada böyle algılanmasıdır.

Bu noktada, mitolojideki "Narkisos"la "narkoz"un ortak "nark-" kökünden geldiğini ve "hissiz" anlamını taşıdığını kaydetmek ilginçtir (Kızıltan, 2006).

Narcissos, beş bin yıl önce Karaburun/Mordoğan'da İrmak Tanrısı Kephissos ile kutsal suların bekçi perisi Liriopé'nin oğlu olarak dünyaya gelir. Narcissos'un yaşamı da yine Mordoğan/Ardıç Yamacı'nda bulunan bir pınarın oluşturduğu "küçük" bir su birikintisinde sona erer. Narcissos, kendisine âşık olan kızların aşkına karşılık vermez, onları küçümser. Narcissos'a âşık olanlardan biri de orman perisi Ekho'dur. Ekho, Narcissos'a ilk görüşte âşık olur. Narcissos, Ekho'nun ne aşkına ne de aşk acısıyla ormandaki haykırılarına kulak verir. Ekho'nun haykırıları ise dağlara çarpıp, umutsuzca kendisine geri döner -yankılanır. Aşkından günden güne eriyen Ekho, kendisini yalnızlığa mahkûm ettiği mağarasında ölür. Aşk Tanrıçası Aphrodite, bu duruma çok üzülür ve öfkelenir. Başkalarının duygularına duyarsız kalan, sadece kendisine hayran olan ve başkalarının kendisine (hayali) hayranlığıyla beslenen Narcissos'u cezalandırmak ister. Bir gün bir pınarın sularından oluşmuş duru bir gölden su içmek için göle eğilen Narcissos, gölde kendi yansımasını görür. Göldeki kendi yansımasına âşık olur. Öyle bir hayranlıkla bakar ki kendine, daha yakından bakmak için eğilir ve göle düşüp boğulur.

Mitolojik bir anlatı olan Narcissos, diğerlerinin duygularına karşı duyarsızlığı ve sadece kendisine özen gösteren bir kişiliği sembolize etmektedir. Ayrıca psikolojide bir rahatsızlık olan narsisizmin adı da bu mitolojiden alınmıştır. Son 30 yıldan beri ilişkilerde artan narsistik belirtiler araştırmacıların, yazarların dikkatini narsisizme çevirmiştir. Örneğin Amerika'da "1990'ların ilk yıllarından başlayarak her beş yılda bu konuda git gide daha çok makalenin yayınlanmasıyla, narsisizme olan ilgi yavaş yavaş değişmeye başladı. 2002 ve 2007 yılları arasında hem narsisizme hem de özsaygıya yönelik ilgi, tüm zamanların en yüksek seviyesine erişti (Twenge ve Campbell, 2010)."

Narsisizm yazı ve araştırmalarına artan bu ilgi narsistik kişiliğin son 30 yılda toplumu saran ve giderek artan kitlesel psikolojik bir hastalığın göstergesi sayılabilir mi? İnsanların günlük ilişkilerindeki yansımaları ile narsisizmin klinik belirtileri karşılaştırıldığında bu soruya "evet" demek kaçınılmazdır.

Psikolog Dr. Twenge ve Psikolog Dr. Campbell “Asrın Vebası: Narsisizm İleti” adlı kitabında narsisizmin hangi araçlarla nasıl yayıldığını ve toplumları nasıl etkilediğini, bu konuda yapılan araştırmaların sonuçlarından yola çıkarak irdemişlerdir. Tüm bunlardan yola çıkarak çağımızı “narsisizm çağı” olarak tanımlayanlar da var: Psikiyatrist Alper Hasanoğlu, İlişkilerin Günlük Hayatı adlı kitabında “21. Yüzyılı tanımlayacak birkaç kavramdan birinin de narsisizm olduğunu” söylüyor.

Michael Beldoch (1972), vakt-i zamanında Freud ve meslektaşları için histeri ve obsesyonel nevrozlar ne idiye birkaç on yıldan beri narsisistik bozuklukların da günümüz terapistleri için aynı hale geldiğini ifade etmektedir (Akt. Kızıltan, 2006).

Obezite ve Narsisizm

Yakın bir geçmişe kadar asrın hastalığı “obezite” idi. En çok tartışılan, üzerine araştırmalar yapılan, kitaplar yazılan, formüller geliştirilen, önlemler alınan fakat bir türlü önlenemeyen küresel hastalığı “şişmanlık”.

Şişmanlık (obezite), genel olarak vücuttaki yağ kütesinin boy uzunluğuna göre aşırı artması olarak tanımlanmaktadır. Çağımızda insan bedeni, doğasına aykırı olarak yağlanarak şişmektedir. Epidemik bir sorun olan şişmanlık dünyada hızlı bir yayılma göstermektedir. Şişmanlık ile ilişkisi ve benzerliği bakımından insanlığı tehdit eden bir başka salgın hastalık da *narsisizmdir*. Şişmanlıkta vücut yağlanarak şişerken narsisizmde ise benlik şişmektedir. Tıpkı şişmanlık hastalığı gibi narsisizm de toplumu saran bir hastalığa dönüşmektedir.

Birey olmak adına bireyciliğin durmaksızın körüklendiği ‘80’li yılların sonlarından itibaren küreselleşme, insanlardan daha çok tüketmelerini ve tüketir tüketmez ellerindekini hiçbir suçluluk hissetmeden bir kenara fırlatıp atmalarını istiyordu. Ama tüketebilmek için önce sahip olmak gerekiyordu, oysa insanların çoğunun maddi gücü durmaksızın tüketmeye yetmiyordu. Bunun doğurduğu *yetersizlik* duygusuyla birlikte, birey olmanın bencillik ve empati yoksunluğu olarak anlaşılması narsisizmin kapılarını araladı. Güç sahibi olmak bu tatminsizlikle başa çıkmanın en kestirme yolu olarak gözüktü ve herkes kendi iktidarının (tatminin) peşine düştü (Hasanoğlu, 2013).

Artık daha çok yiyoruz, daha çok ne yiyeceğimiz üzerinde düşünüyoruz ve yeme konusunda dürtülerimiz üzerinde daha az kontrol sahibiyiz, doymuyoruz. Tıpkı narsisizmde olduğu gibi: Daha çok kendimizi düşünüyoruz, daha çok “*olmayan*” özelliklerimizi “*var-mış gibi*” algılıyoruz, bunun neden olduğu gerginlikle tahammül eşliğimiz iyice düşmüş durumda, daha çok, daha çabuk ve orantısız öfkeleniyoruz, daha az empati yapıyoruz ve git gide gerçek benliğimizin kontrolünü “*şişme ben*”imiz ele geçiriyor.

Birçok benzerliği olsa da “*tüketmek*” narsisizm ile şişmanlığın ortak yanlarından birisidir. Yetersizlik ve değersizlik duygularımızın yarattığı benlik boşluğunu, adeta daha çok yiyerek, tüketerek ve tükettiklerimize üstün-duygusal anlamlar yükleyerek, doldurma çabası içindeyiz. Yeme -tüketme alışkanlığımız mı narsisizmi harekete geçiriyor yoksa narsisizm mi yeme -tüketme alışkanlığımıza etki ediyor? Her ikisi de kapitalist üretim ilişkilerinin tetiklediği bir sorundur.

Yener’e (2009) göre bunun cevabı: kısır döngüdür. Kapitalizm, bir yandan bireyde harekete geçirdiği arzularını bir an önce ve ne pahasına olursa olsun doyurma konusunda baskı yapar; bir yandan da nasıl doyurursa doyursun onu tatminsiz bırakarak tüketim davranışını sonsuza dek körükler.

Gerçekten de erken kapitalist dönemin aksine, çağımızın en karakteristik özelliği arzuların bastırılması değil bilakis kışkırtılmasıdır. Geçmişte –erken kapitalist dönemde– arzular bastırılıp gerçeklik ilkesine uygun tatmin kanalları sunulmazken günümüzde arzular serbest kalmış, ancak beklenen tatmin gelmemiş, arzuların savunmalarından özgürleşmesi beraberinde doyumunu getirmemiştir. Narsisizm çağı, bastırılmış arzuları serbest bırakmıştır bırakmasına ama bu kez de arzu tatminini anlamsızlaştırmıştır (Kızıltan, 2011).

Narsisizm, ruhun “fast-food”udur¹

Twenge ve Campbell (2010) göre narsisizmin yayılması, fast-food zincirlerinin yayılmasından daha kolaydır. Ne bina inşa etmeniz, ne yemek pişirmeniz ne de eleman çalıştırmanız gerekiyor. Narsistik değerler pop müzikle, televizyonla, sinemayla ve giderek artan biçimde internetle dünyanın her yerine rahatça taşınabilmektedir. Kişinin ilgiyi üzerine çekmesini sağlayan narsistik davranışlar, internet sihiyle, bir anda dünyanın her yerine yayılabilmektedir.

Kapitalist üretim tarzı daha fazla üretme, buna karşın daha fazla tüketme ya da tükettirme ve rekabet üzerine kuruludur. Kapitalist çarkın işlemesi bu üretim biçimine uygun yeni bir insan yeni bir toplum yaratmakla olasıdır. Özellikle Batı’da 1960’lar, Türkiye’de ise 1990’lardan sonra hızla yayılan “**fast food**” alışkanlığı şişmanlığın artmasında büyük bir etken olmuştur. Bu gün bu alışkanlıkla kapitalizm kendisine yaklaşık 400 milyar dolarlık bir pazar yaratmıştır. Kapitalizm, yarattığı bu devasa pazarın sürekliliğini sağlayan unsurlardan biri de “narsisizm”dir. Wolfe göre, 1960’larda insanlarda daha *toplumcu* çıkarılara sahip bir dünya görüşü ve mücadelesi yaygındı. 1980’den sonra bu düşünce daha *bireyci*, *daha kendi çıkarını gözetken* bir anlayışa dönüşmüştür. Bu dönüşümde kitle iletişim araçlarının etkisi büyüktür. Geçmişte tv’ler, filmler ve reklamlar *bireyci* dünya görüşünün yaygınlaşmasında etkili olurken, bu araçlarla birlikte, günümüzde ise internet, facebook, tiweter, iPad’ler, android cep telefonları ve yine reklamlar *bireyciliğin* ve *tüketiciliğin* yayıcıları durumundadır.

Kapitalizm ve Narsisizm

Sınıflı toplumlarda sosyalleşme süreci, insan doğasıyla çelişecek tarzda yürür (Kızıltan, 2006). Yani *yabancılaşma* kapitalizmin doğası gereğidir. Toplumsal yapılar değişip dönüştükçe bu değişim ve dönüşüm, uygun insan tipini ve insan ilişkilerini de belirler. Üretim ilişkilerine bağlı bu değişim, bazen (kısmen) kendiliğinden meydana gelirken, günümüzde daha çok *kasıtlı* olarak (okul, medya, aile vs.) tarafından değişime uğratılmaktadır. İnsanı kendisine, doğaya ve topluma yabancılaştıran bu “kasıtlı” değiştirme kapitalizmin kendisine hizmet edecek insan ve toplum biçimine dönüşür.

Kapitalizm, dürtü nesnesinin bu pervert (ayartıcı, baştan çıkartıcı) dinamiğini kendi çıkarları doğrultusunda kanırtırcasına kullanır; bizi mutlak narsisizm yanılmasıyla mümkün olduğuna inandırmaya çalışır; cep telefonlarından, son model arabalara, son nesil teknolojik ürünlerden ısıltılı giysilere, “eskok arkadaşlık”lardan cinsel fantezi ürünlerine dek dürtü nesnesini somutlayan biçimle fetiş-nesnelere satın alırsak şayet, ontolojik gediğin kapanacağını ve mutlak narsisizm durumuna kavuşacağımızı vaadederek bize; her bir ürünüyle her birimize pazarladığı bu yanılmalıdır aslına bakılırsa. Kapitalizm gücünü, esnekliğini, yenilenebilirliğini asıl olarak bu vaatten ve elbette her birimizin bu vaade kapılıp peşine takılmasından alır (Kızıltan, 2011).

¹ Twenge, J.M. & Campbell, W.K. (2010) *Asrın Vebası Narsisizm İletisi*, İstanbul: Kaknüs Yayınları

Hasanoğlu'na (2013) göre, geçen yüzyılın başında arzu ve isteklerin toplumsal beklentiler ve değerler nedeniyle bastırılmasıyla ortaya çıkan ruhsal sıkıntıların yerini, günümüzde bireyin durmaksızın daha çok istemesine izin veren ve hatta teşvik eden 21. Yüzyıl kültürünün yarattığı *yetersizlik, tatminsizlik ve değersizlik* duyguları almıştır.

Yaratılan yetersizlik, tatminsizlik ve değersizlik duygularına karşı ise çağımızda iletişim araçlarıyla (reklamlar ve sosyal medya vd.) sürekli vurgulanarak kişiliklerde uyarılan şey: *“siz özelsiniz... siz en iyisine layıksınız... sahip olduğun seni yansıtır... sahip değilsen sen sen değilsin...”* Bu uyarılar *“ben özelim... ben en iyi şeylere layığım... ben mükemmelim... ben sahip olduklarımla benim...”* şekline dönüşerek bir süre sonra kişinin “ben”ine yerleşmektedir. Sonrasında **“ben”** ve **“tüketmek”** yaşamın önceliği ve anlamı olmaktadır. Bunun sonucunda tüketmeye programlanan “ben” daha çok yeme-tüketme davranışı göstererek vücutta şişme-yağlanma artarken; diğer yandan başkalarına karşı olumlu ilgi, başkalarının gereksinimlerine duyarlılık-empati zayıflar; olmayan özelliklerini var-mış gibi algılayan, büyüklenmeci “ben” şişer. İşte bu şişen ben ile çağımız yeni bir çağa, *“narsistik çağa”* girmiştir.

Sen En “Şişmanına” Layıksın!

1990'larda başlayan, 2000'li yılların sonlarında ekonomiyi felce uğratan (en azından mortgage için) kredi çıkmazı, temelde “haz” ilkesiyle “gerçeklik” ilkesi arasındaki çatışmanın sonucudur. Bu çatışma 2007-2008'de trajik biçimde sona erer. İnsanların aslında olduklarından daha varlıklıymış gibi yaşamalarına, “hazlarına” ulaşmalarına imkan veren kolay kredi sistemi patlar. Kredi enflasyonu, narsisizm epidemisinin daha geniş alanlara yayılmasına yardım ederek benlik algısında da “enflasyon” a neden oluyor. Kendine hayranlığı ve maddi gücünüzün yetmediği şeyleri satın alma yoluyla kendine hayranlığı pekiştirme becerisini ekleyin; yani birçok kişi zengin, başarılı ve özel olduklarını düşündürten narsistik bir yanılsama yaşıyor (Twenge ve Campbell, 2010).

2007-2008 mortgage krizinin gösterdiği kolay kredideki en büyük artış, ev kredilerinde gerçekleşmişti. En büyüğüne, en lüksüne layık olduğunu düşünen insanlar, gelirlerinin çok üstünde krediler çekerek daha lüks, daha büyük (şişman) evler aldılar. Arabalarını büyüttüler (İri arabalara binme salgını).

Kapitalizmin şekillendirdiği narsistik kişilik, daha lükse sahip olmayı hakettiğimize, hem de hemen hak ettiğimize bizi ikna etti –ve kolay kredi, buna sahip olmayı gerçek kıldı. Ulusal Konut Müteahhitleri Birliği'nin verileri, son 35 yılda aileler küçülse de konut boyutlarının % 66 oranında büyüdüğünü gösteriyor (Twenge ve Campbell, 2010).

Fakat narsisizmin doğası gereği, istikrarsız bir kısa vade stratejisidir. İşler kötü gittiği zaman, riskler daha büyük olduğundan zarar da daha büyük olur. Narsist düşünce yapısının çok yanlış olduğu anlaşıldı. Hoşça kal hayaller, merhaba gerçek dünya. Uzun lafın kisası, 2008'de olan budur (Twenge ve Campbell, 2010).

Özçekim (Selfie) Salgını

Kendimizi öne çıkartmak artık daha kolay: Faacebook, twitter, internet... veeee **selfie**...

Selfie (öz-çekim). Narsisizm (öz-severlik). İşte narsisizm ile bağlantı kurabileceğimiz selfie “özçekim” salgını, güncelliğiyle narsisizmi somutlamaktadır. Facebook'ta paylaşılan fotoğraflara

baktığımızda, paylaşılanlar çoğunlukla insanların kendi fotoğraflarıdır. İnsanlar olur olmadık yerlerde kendi çektikleri (özçekim) kendi resimlerini paylaşmaktadırlar. Paylaşılan bu fotoğraflara kaç tane “beğeni” tıklaması yapıldığı ise şimdilerde merak edilen konuların başında gelmekte, ayrıca kaygı nedeni olmaktadır. Mesela, facebook’ta “beğen” seçeneği var ama “beğenme” seçeneği yoktur. Bununla insanlar sosyal medyada tek seçenekli özgürlükleri paylaşmaktadırlar. Ayrıca “çok tatlısın, çok yakışıklısın” gibi etki gücünü yitirmiş cümlelerle yapılan “beğeni” yorumları karşılıklı takibe dönüşmüştür. Bir de “*hep böyle kal!*” yorumu da internet dünyasında hayatın akışkanlığına, değişkenliğine, dönüşkenliğine kısaca dinamik yapısına aykırı bir zihin algısının yayılıyor olduğunu da gündeme getirmektedir. “*Hep böyle kal!*” Sanki özçekim yapıp paylaştığımız o bir “anlık görüntü” tüm yaşantımızı temsil ediyormuş gibi... tarihsizlik... öncesi ve sonrası olmayan algılar... metafizik...

Piyasayı, vitrinleri, reklamları vs... narsistik belirtiler açıdan gözlemleyince narsisizmi harekete geçirici tüketim metaları hemen göze çarpmaktadır. Bunlardan bir diğeri de benim adıma, şahsıma özel üretilmiş “*Taki CocaCola*”dır.

Narsisimin Körükleyicisi: Anne Baba Tutumu

Sanayileşmeye bağlı olarak çocukla ilişki biçimi değişen anne babalar artık daha “çocuk merkezli” bir tutum içindedirler. Anne baba ve çocuk ilişkisinde yöneten, yön veren rolleri değiştirmiştir. Önceden anne baba evin yöneteni-yön vereni iken bu gün bu çocuğa devredilmiştir. Eskiden çocuk anne babadan onay-övgü almak, onların beklentilerini gerçekleştirmek için çaba gösterirdi. Bu gün bu çaba tersine dönmüştür.

Otoriteyi küçük çocuklara bırakan, onlara hak etmedikleri, gelişim düzeylerine uygun ve gerçekçi olmayan methiyeler düzen, onları öğretmelerinin eleştirilerinden koruyan, onlara pahalı oyuncaklar alan ve özgürlük tanırken sorumluluk vermeyen anne babaları giderek daha sık görüyoruz. Tarihin hiçbir döneminde bir çocuğun ihtiyaçları ilk sırayı bu derece işgal etmemiştir. Kısa zaman öncesine kadar çocuklar patronun kim olduğunu –ve patronun kendileri olmadıklarını- bilirlerdi. Patron, anne ve babaydı. Ve anne – baba, sizin “arkadaş”larınız değil, ebeveynlerinizdi (Twenge ve Campbell, 2010).

Ebeveynlikte görülen bu ani ve köklü değişimin kaynağı, temel bir değer haline gelmiş olan kendine hayranlık ve olumlu duygulardır. Geçmişte anne babasının onayını almak için çabalayan çocuklar idealinin yerini, çocuklarının onayını almak için çaba harcayan anne – babalara bırakmıştır. Çocuğun tüm isteklerine boyun eğen ve yerine getirmeye çalışan anne-babalar bunun karşılığında çocuklarından “*senden nefret ediyorum*” sözünü duymamanın huzurunu yaşamaktadırlar. Ne yazık ki ebeveynlerin -biraz da popüler kitapların etkisinde kalarak, çocuklarında öz-saygıyı yükselttiğini düşündükleri şeylerin çoğu –bir çocuğa özel olduğunu söylemek ve istediğini vermek gibi- aslında narsizme yol açıyor. Bu türden iyi niyetli olduğu düşünülen anne-baba tutumları, narsisizmin kapısını açmış durumda ve birçok anne-baba, çocuklarına olan sevgilerini en modern yollarla ifade etmektedirler: Çocuklarının harikalıklarını ilan ederek (Twenge ve Campbell, 2010).

Gerçekte herkes, anne babaların artık çok daha yumuşak huylu, müsamahakâr olduklarında hemfikirdir. Psikolog Polly Young, “Çok sayıda modern ebeveyn, saflıkla, çocuklarını gerçekten sevmek yerine onları idealleştirme hatasına düşüyorlar” diyor. Kindlon, çocuklara aşırı müsamaha gösterildiğinde, bunun yedi ölümcül günaha benzeyen sonuçlara; *kibir, öfke, kıskançlık, tembellik,*

oburluk, şehvet ve açgözlülüğe yol açacağını söylemektedir. Yedi ölümcül günah, narsisizmin belirtilerinin kısa bir özetidir (Twenge ve Campbell, 2010).

Davranışçı kuramlar narsizmin, abartılı övgülerden kaynaklandığını ileri sürüyor –size tekrar tekrar harika olduğunuz söylenirse, büyük olasılıkla harika olduğunuzu düşünürsünüz. Narsist genç yetişkinler üzerinde yapılan bir araştırmada çocukken, anne babalarının kendilerine karşı çok fazla müsamahakar davrandıklarını; istisnai yetenek ve becerilerim olduğuna inandıklarını; iyi yada kötü yaptığım her şeyden dolayı övdüklerini; hemen hemen hiç eleştirildiklerini hatırlamadıklarını söylemişlerdir (Twenge ve Campbell, 2010).

Eğitim danışmanı Karen Hill Scott, yeni arabalarının markasına beş yaşındaki oğullarının karar verdiği bir aile tanıyor. “Bu gerçekten de zayıf anne baba çağı” diyor. Şaka değil. Çocuklara, yaşlarına orantısız olarak bu kadar güç vermek onlara, bütün zevkli yanları ve seçimleriyle ama hiç sorumluluk üstlenmeden, her şeyin en iyisine layık olduklarına inandıkları bir yaşam görüşü öğretiyoruz (Twenge ve Campbell, 2010).

Anne baba kendini çocuğun arkadaşı olarak gördüğünde, uyku saatinde ısrar etmesi ya da katı kurallar koyması güçtür. Ebeveynlik ve narsisizm üzerine yapılan araştırmalar, bu tür gevşek ebeveynlik denetiminin, ergenlerde narsisizmin en güçlü nedenlerinden biri olduğunu göstermiştir. 2000’lerin çocukları, anne babalarının aynı yaşlardayken harcadıklarının % 500 daha fazla para harcamaktadırlar (Twenge ve Campbell, 2010). Havalı olmak, başkalarından daha üstün ve iyi olmak, gelişen teknolojik araçların en üst modeline sahip olmakla ölçülmektedir. Marka, çağımız çocukları ve gençleri için öncelikli tüketim nedenidir. Cep telefonları, İpod’ler, tabletler vs...

Orantısız Övgü

Son on yıllık dönemlerde Amerikan ebeveynliği, en küçük başarılar, hatta kimi zaman zayıf performanslar için övgüler yağdırılmasıyla, farklı bir modele kaydı. Gerçekte berbatken, harika olduğunu düşünmek, narsisizmin tarifidir. Ancak birçok anne-babanın ve öğretmenin her gün öz-saygı adına çocukları teşvik ettikleri şey de budur (Twenge ve Campbell, 2010). Ne yazık ki aşırı övgü, görüldüğü gibi çözüm değil –hem narsisizme yol açabiliyor hem de başarısızlığa. Yapılan bir çalışmada, bazı çocuklar bir görevde başarılı olduktan sonra, ne kadar “zeki” oldukları söylenerek övüldüler. Diğerlerine de çok çalışmalarının “iyi” olduğu söylendi. Daha sonra, çok çalıştıkları için “iyi” olarak övülenler çok daha iyi performans gösterdiler –bu yeniden yapabildikleri bir şeydi. Zeki oldukları söylenenlerse tekrar denemekten korktular –ya beceremezlerse? Bu artık zeki olmadıkları anlamına gelecekti. Bu araştırma, çocuğu sıkı çalışması için övmenin; çok popülerleşmiş, fazlaca genel bir yol göstermekten –çocuğa özel, harika ve zeki olduğunu söylemek- daha iyi olduğunu iddia ediyor (Twenge ve Campbell, 2010).

OKUL VE NARSİZM

Her toplumsal sistem, kendi yapısına ve işleyişine uygun kişilik örgütlenmesine ihtiyaç duyar ve kendi kültürünü –yani, normlarını, temel kabullerini, deneyimi örgütlenme tarzlarını– sosyalleştirici kurumlar aracılığıyla bireyde kişilik biçiminde yeniden üretir. Başta aile olmak üzere, “**okul**” ve diğer karakter oluşturucu kurumlar eliyle icra edilen sosyalleşme süreci, insan doğasını hâkim sosyal normlara uydurmaya çalışır (Lasch, 1979). Hâkim sistem, bir bakıma, sosyalleştirici kurumlar aracılığıyla bireyi kendi gereksinimleri doğrultusunda şekillendirir (Kızıltan, 2006).

Dolayısıyla, hâkim toplumsal sistem ile hâkim kişilik yapısı ve giderek psikopatoloji arasında her zaman yakın bir ilişki vardır; her çağ ve toplum kendi özgün kişilik biçimini ve patolojisini üretir (Lasch, 1979). Psikopatoloji bir anlamda o kültürün karakteristik ifadesidir ve bize toplumun örgütlenme tarzı, hâkim ilişki biçimi ve en önemlisi insan doğasıyla çelişen yönleri hakkında ipucu verir. Jules Henry'nin (1963) tanımladığı gibi Psikoz, bir kültürün içerdiği tüm yanlışların nihâî sonucudur (Akt: Kızıltan, 2006).

Sosyo-ekonomik ve kültürel koşullardaki değişimler, temel kişilik örgütlenmesinde yansımaları bulur, zira yeni sosyal koşullar yeni kişilik biçimlerini, yeni sosyalleşme tarzlarını ve yeni örgütleyici yaşantılama yollarını gerektirir. Nitekim Otto Kernberg (1975), çağdaş kültürdeki değişimlerin nesne ilişkileri üzerinde belirleyici etkilere sahip olduğunu belirtmektedir. Genelde kişilik bozukluklarının, özde ise narsistik bozukluğun hâkim psikopatoloji biçimi olarak ortaya çıkması ve bu gelişimi güdüleyen kişilik yapısındaki değişim, sosyo-ekonomik ve kültürel koşullarda çağımıza has değişimlere işaret ediyor (Kızıltan, 2011). Bu sosyo-ekonomik ve kültürel değişimlere göre biçimlendirilen ve aynı zamanda bu biçimlendirmenin kurumsal baş aktörlerinden biri de okuldur.

Eğitimde, insan ilişkilerinde duyguları, sevgiyi ve ilgiyi işe karıştırmadan bireysel başarıya odaklanış, narsisizmin bir tarifidir. Eksik olan parça, yani başkalarına önem verme; beraberinde empati eksikliği, nezaketsizlik, hak iddiası ve saldırganlık gibi narsisizmin pek çok olumsuz sonuçlarını gösteriyor. Bugünün anne babaları süper başarılı insanlar yetiştirirken, belki de farkında olmadan, süper narsistler yetiştirmiş olabiliyorlar (Twenge ve Campbell, 2010).

Bu süper narsistlerin yetişmesinde anne baba tutumlarının yanı sıra, okul "kurumsal" bir katkı sağlamaktadır. Sınav odaklı ve rekabete dayalı eğitim sistemimizin her aşamasında öğrenciler bir "sıralama"ya tabi tutulmaktadır. Bu sıralama (adına ne dersiniz deyin) sınavları kimin "seviyeli" kimin "seviyesiz" olduğunu açık ve somut olarak ortaya koymaktadır. Rekabetçi ve seviye belirleyici okul kurumu "empati" yetimizin gelişmesini engelleyerek narsistik kişiliğin yayılmasına "kurumsal" zemin oluşturmaktadır. İnsanları kategorize eden ve narsistik kişiliğin belirtilerinden biri olan bu zemin, kişiliğin gelişim çağında doğrudan kişiliğe ve oradan da kişiliğin somutlandığı insan ilişkilerine yansımaktadır.

Kısaca sömürgeci güçlerin "kasıtlı ve planlı" belirledikleri eğitim sistemi ve onun yansıması olan kültürel yapı bireyciliği, bireycilik de bir kısır döngü olarak sömürü düzeninin sürekliliğini sağlamaktadır.

Narsistik Kişiliğin Temel Özellikleri

Psikoterapist Çiğdem Alper'e göre "*narsistik kişilik bozukluğu kendini mükemmel görmek, başkalarını düşünmemek ve başkaları tarafından yargılanmaya aşırı hassasiyet*" olarak tanımlıyor. Sadece kendini düşünmek ve davranışlarının başkalarına olan etkisini umursamamak bu kişilerin en temel özellikleridir.

Tüm narsistlerin karakteristiği olan duygunun inkarı, kendisini en çok diğer insanlara yönelik davranışlarda gösterir. Başkalarına karşı merhametsiz, istismarcı, sadist ya da yıkıcı olabilirler, çünkü diğer insanların fedakârlıklarına ya da duygularına karşı duyarsızdırlar. Diğer insanların ruh halini ya da duygularını anlama yeteneği olan duygudaşlık-empati onlarda yoktur (Lowen, 2013). Narsistik

kişiler kendilerinden ziyade diğer insanların hatalarını odaklanırlar. Kendilerinin düşünce, bilgi ve davranışlarının “hatasız” oldukları inancı içindedirler. Zaten hastalığın sınır noktası da burasıdır.

İnsanlar olmayan yeteneklerini, olmayan bilgilerini veya olmayan maddi gelirlerini (kredilerle) varmış gibi algılayıp şişirilmiş ben’lerini bu yok’lar üzerine inşa etmeye; ilişkilerini de olmayan bu özellikler üzerinden yürütmeye başladılar. Bu nedenle narsisizm salgını bireyleri katıldıkları toplantılarda en doğruyu bilen, en iyi soruyu soran, en iyi konuşmayı yapan, en iyi yazıyı yazan, en yeniyi tüketen bir kişi olarak kendilerini diğerlerine gösterme, öne çıkma çabası içine girmeye zorladı. Hasanoğlu’na (2013) göre, narsisizm kıskacıdaki birey, erişkinlik hayatında bir bağımlı gibi kendini “özel” yaptığına inandığı şeylerin peşinde sürüklenir. Maddi refaha, mesleki başarıya, iktidara ve insanları etkileme gücüne ulaşmak için çırpınır durur. Empatik bir bağlamdan yoksun olduğu için de, bu hedeflerine ulaşmaya çalışırken karşısındakine özen göstermek aklının ucundan bile geçmez. Başarısızlığı ve sıradanlığı temsil eden her şeyden kaçınmak için nafil bir çaba içine girer. Gittikçe ıssızlaşan bir dünyanın kapıları açılır önünde. O özel olduğunu düşündükçe ve olmayan özelliğini göstermeye, ispata çalıştıkça insanlar ondan bunalır. Geriye koskocaman bir boşluk duygusu kalır.

Özellikle idealize ettikleri insanların kendileri hakkındaki duygu ve düşüncelerine aşırı bir hassasiyet gösterirler. İmaj, dışarıya karşı nasıl görüldüğü narsisistik kişi için hayati bir önem taşır. *Gerçekte ne olduklarından ziyade nasıl göründüklerini daha çok önemserler.* Kendilerini, dışarıdan bir gözle izlerler. Bu nedenle, narsisistik kişinin zihni tipik olarak sürekli biçimde kendisiyle, insanların gözündeki izlenimiyle meşguldür. Ötekinin gözüne girmek, benliği ifade etmenin önüne geçmiştir (Kızıltan, 2006).

NARSİSİSTİK KİŞİLİK BOZUKLUĞUNUN DSM-IV KRİTERLERİ

Narsisistik Kişilik Bozukluğu, aşağıdakilerden beşinin (ya da daha fazlasının) olması ile ayırt edilen, genç yetişkinlik döneminde başlayan ve çeşitli koşullarda kendini gösteren, (kurgusal dünyalarında ve davranışlarında) büyükenmecilik, hayranlık gereksinimi ve empati yoksunluğunu içeren yaygın bir örüntüdür.

- 1. Kendisinin önemine dair büyükenmeci bir duyguya sahiptir.** (örn. Başarılarını ve yeteneklerini abartır, yeterli yada başarılar olmadıkları halde üstün biri olarak takdir edilmeyi bekler.)

Narsisizmin ana özelliği, kişinin kendi benliği hakkında abartılı ve olumlu bir kanısının olmasıdır. Narsist insanlar toplumsal statü, güzel görünüm, zeka ve yaratıcılıkta, başkalarından daha iyi olduklarına inanırlar. Ama değillerdir. Yapılan araştırmalara göre, diğer herkes gibi sıradandırlar. Bu gerçeğe rağmen, narsistler kendilerini diğerlerinden üstün olarak görürler –onlar özeldir, hak sahibidir ve eşsizdirler. Özel ve önemli biri gibi hissetmeyi nasıl sürdürebilirsiniz –özellikler de öyle değilseniz (Twenge ve Campbell, 2010)? Narsistler için çevrelerindeki insanlar ve onlarla ilişkileri, daha çok kendilerini dışarıya iyi, farklı gösterecek “araçlar” olarak görürler. Yani ilişkilerini kendine olan hayranlığını arttırmaya yönelik düzenlerler. Olmayan üstünlükleri onaylandığı sürece her şey yolundadır. İşe yaramazsa –ki bir yerde mutlaka patlak veriyor- suçlama, intikam, öfke patlaması yaşıyorlar.

Güneş’e (2013) göre, narsisizm kişinin kendini ‘bir şey’ zannetmesi hâlidir. Kendini beğenme, başkalarını yetersiz bulma hastalığına yakalanmasıdır. Zira kişi, narsist olduğunu bilmez. O, insanları

yetersiz bularak kendini yüceltir. Narsist kişide 'acıma', 'sadakat' yoktur, 'vefalı' değildirler, kimseye 'bağlanamaz', 'âşık' olamaz. Zira o kendisine âşıktır. Narsist kişi kırılığandır, eleştirilmeye tahammülü yoktur, kendisini eleştirene öfke duyar. Narsist kişi, kendisinde bir rahatsızlık olduğunu düşünmez. O, kendisinin anlaşılmadığını zanneder.

Psikoterapist Çiğdem Alper'e (2005) göre narsistik kişiler genelde kendi değerlerini fazlası ile abartırlar. Sürekli olarak yeteneklerini olduğundan fazla gösterirler, ukala, gösteriş meraklısı ve kendini beğenmişlerdir. Kendilerinin herkesten daha üstün olduğuna inanırlar. Bu şekilde düşündükleri sürece kendilerini güvende ve mutlu hissedebilirler. Kişiliklerinin olumsuz taraflarını genelde inkar ederler yada mantıklı açıklamalar getirirler.

2. Sınırsız başarı, güç, zekâ, güzellik veya ideal sevgi fantezileriyle meşguldür.

Narsistik kişi sürekli olarak mükemmel imajını diri tutacak, besleyecek aynalamalara ihtiyaç duyar. Bu tepkileri elde etmek için uğraşır durur. Dolayısıyla, kendini iyi hissetmenin yolu olarak narsistik kişi tipik olarak büyüklük ve üstünlük hissini pekiştirmek için sürekli bir şeyler yapmak zorunda hisseden, performans zorlantısı içindeki kişidir (Kızıltan, 2006).

Narsistik kişilik bozukluğunun temelinde, kişinin sahip olduğu değerlerin ve gücün abartılması ve gerçek dışı biçimde algılanması yatmaktadır. Bu tür kişiler kendi hayal dünyalarında kendilerini en başarılı, en değerli, en yetenekli olarak algırlar. Dünyanın sırrına (bilgisine) eriştiklerini zannederek, son noktayı koyduklarını düşünecek kadar kendilerini abartırlar. Bencil, hayran kitlelerinden hoşlanan, özel yeteneklere sahip olduğunu düşünen ve bu yüzden ayrıcalıklar bekleyen narsist insanın en büyük özelliklerinden biri eleştirilere kapalı olması (Yiğitoğlu, 2010).

Temel özelliklerinden bir diğeri de aşırı ilgi beklentileri... Onlar ne olursa ve her ne pahasına olursa olsun ilginin odağı olma gayretiyle yaşıyorlar.

Alper'e (2005) göre, mükemmel olduklarına dair inancı koruyabilmek için, daha doğrusu bu sahte mükemmelliğin açığa çıkma korkusu ihtimaline karşı, her tür davranışı gösterebilirler; değerlerini değiştirebilir, yalan söyler, aldatır, inkar eder, suçlar, ortamı terörize eder ve hatta gerekirse suç işler.

3. "Özel" ve biricik olduğuna ve ancak özel veya üst düzey insanlar (veya kurumlar) tarafından anlaşılacağına veya onlarla ilişkide bulunması gerektiğine inanır.

Dünyayı şöhretli, zengin, büyük ve önemli insanlar ile değersiz, "düşük kalite" aşağılanabilir insanlar biçiminde ikiye böler. Büyük, önemli, zengin veya güçlü gruba değil de "düşük kaliteli" gruba ait olmaktan korkar (Kernberg, 1975). Sıradan olmak narsistik kişi için aşağılayıcı ve korkutucudur. Oysa sıradandırlar. Şişmiş benlik bunu fark etmelerini engeller.

Mükemmel görünmediğini hissettiğinde ya hep ya hiç kuralını işletir; kendini değersiz, önemsiz, yetersiz, zavallı, kusurlu, hiçbir işe yaramayan ve bir hiç hisseder. Büyükleme benliğinin çökme olasılığı olan ortamlarda kaygıları yoğunlaşır. Bu duygulanımlar, narsistik bireyin kendini neye karşı savunduğunu açığa çıkarır. Tüm gayreti, ona derin bir ıstırap veren değersizlikle yüklü özbenliğin inkârına yöneliktir (Kızıltan, 2006).

4. Aşırı hayranlık bekler.

Narsistler, genellikle, ortalıkta kasılarak gezen, ün, şan ve şöhreti seven, hava atan, çaka satan kişilerdir. **Sıradan insan olmak korkuları nedeniyle hep daha çok şey isterler.** Hep el üstünde tutulmak, baş tacı edilmek ve övülmek isterler. Hep özel olmak, hep özel muamele görmek veya özel hissedilmek isterler. Kendilerini fiziksel ve ruhsal yönden aşırı beğenen ve üstün gören, sürekli beğeni, ilgi ve onay bekleyen; gittikleri her yerde hemen özel bir yeri hak ettiğine inanan kişilerdir. Kendilerini özel gördükleri için herkese geçerli kuralların kendileri için geçerli olmadığına inanırlar (Keçe, 2010).

Narsistik kişinin tüm çabası bu dünyada değerli, anlamlı ve meşru bir varlık olduğunu diğer insanlara tasdik ettirmektir. Benlikleri bu tasdikle beslenir. Tüm ilişkileri bu bağımlı “tasdik” üzerine kurulduğu için (Kızıltan, 2006) onay görmediği ya da en küçük farklı bir fikir karşısında öfke krizine girerler. Bunun nedeni narsistler kafalarında gerçek dünyanın dışında *kurgusal* bir dünya taşımalarıdır. Kendilerinin de inandıkları bu kurgusal dünya eleştiriye maruz kaldığında orantısız öfke açığa çıkar.

Aslında, çoğu kez zannedilenin aksine narsistik kişi kendini seven değil kendinden nefret eden, derin değersizlik duygusu ile boğuşan kişidir. Bilinçdışında kendini değersiz, eksik, kusurlu ve küçük görür. Tüm savunmacı davranışları, orantısız öfkeleri, nefret ettiği özbenliklerini bastırmaya yöneliktir (Kızıltan, 2006).

5. Hak sahibi olduğu hissine sahiptir -yani, özellikle ayrıcalıklı muamele görme veya beklentilerine otomatik olarak uyum gösterileceğine dair makûl olmayan beklentilere sahiptir.

İlişkilerinde baskın olmak isterler. Kendilerini üstün, özel ve ayrıcalıklı gördüklerinden diğer insanlardan kendilerine ayrıcalıklı davranışlar beklerler. Başkalarından özel muamele görmeyi hak ettiklerine inanırlar. İlişkileri her zaman gizli bir gündeme sahiptir. Yüzeyde arkadaşça, samimi görünebilseler de altta ilişkinin tek bir amacı vardır: büyülenmeci benliği ayakta tutacak narsistik geribildirimleri/tepkileri elde etmek (Masterson, 1990).

Çevrelerindeki herkes o’na hizmet için vardır, diğerleri o’nun ihtiyacını karşılayabildiği ölçüde değerlidir. Bir narsisti evinize davet ettiğinizde bu, sizin konukseverliğinizden değildir; o bunu hak etmiştir. İçten bir *teşekkür* narsistin en zorlandığı bir davranıştır. Hele de *özür dileme davranışı* narsist için adeta ölüm-kalımdır.

Narsistik kişiler kendi rahatları ve mutlulukları için başkalarının isteklerinden vazgeçmeleri gerektiğine inanırlar. İlişkilerin kafalarındaki kurgusal dünyaya göre şekillenmesini beklerler ve öyle olsun isterler. Sadece bir şeyi istiyor olmaları elde etmek için yeterli bir nedendir. Bu insanlar genelde başkalarına haset ederler ve “yansıtma” yaparak diğer insanların sürekli kendisini kışkırttığını düşünürler. Oysa kendileri başka insanların sahip oldukları değerleri ve başarıları kıskanırlar. Bu nedenle narsistik kişilerin başkaları ile olan ilişkileri sürekli sorunludur. Çünkü, aşırı ilgi-onay ihtiyaçları ve buna karşın başkalarının duygu ve düşüncelerini umursamamaları yüzünden insanlar onlardan uzaklaşırlar (Alper, 2005).

En çok zenginlik, başarı, güç, ihtişam gibi konulara kafa yorarlar. Bu, devamlı takdir edilme, itibar görme, iltifat arayıp durma çabasıdır. Övgü, kendini beğenmişlerin, narsistlerin besinidir. Lehte muamele görmeye, kayrılmaya hakları olduğunu düşünürler. Başkalarının onlara sundukları samimi hizmetleri onlar “benim gibi birine tabi ki yapacaklar” şeklinde düşünürler (Alper, 2005).

Narsist kişiler toplumsal sorumlulukların, genel geçer insan ilişki kurallarının kendileri için geçerli olduğuna inanmazlar (Alper, 2005). Twenge ve Campbell'e göre de narsist, daha zeki, iyi, üstün olduğunu ama daha nazik, düşünceli, ahlaklı olmanın kendisi için bir şart olmadığına inanırlar. Karşılığında hiç bir şey vermeden başkalarının kendilerine hizmet etmesini "hak" olarak görür ve beklerler. İstekleri olmadığında sözlü saldırılar, sinir krizleri, duygusal, fiziksel yada cinsel taciz ile tepki verebilirler. Birisi çıkıp bencil ve sömürgeci yapılarını yüzlerine vurmaya kalkarsa aşığılayıcı ve saldırgan olabilirler (Alper, 2005).

6. Kişilerarası ilişkilerde sömürücüdür -yani, amaçlarına ulaşmak için insanları kullanma.

Narsisistler kendi çıkarları (şişirilmiş benliklerini onaylatmak) için başkalarını çok iyi kullanırlar. Kullandıkları kişiyle işleri bitince ona sırtlarını döner, vefasızca davranırlar. Çünkü vefasızlık ve nankörlük narsisistlere göre normal davranışlardır.

Narsisistik kişinin hayatında insanların, onu doyurmak; onun tarafından kullanılmak ve sömürülmek; ona biricik, özel, ayrıcalıklı, önemli ve üstün biri olduğunu hissettirmekten başka bir işlevleri yoktur adeta. Narsisistik destek beledikleri kişileri idealleştirme, hiçbir şey beklemediklerini ise küçük görme, yok sayma eğilimindedirler.

Her şeyi bildiklerine, hatta dünyanın sırrına (bilgisine) erdikleri için kimseye ihtiyaç duymazlar. Narsist bir kişi eğer bir kurumun üst yöneticisi konumundaysa yönetim toplantılarında, bir ya da iki ast elemanla yapılan toplantılarda hep o konuşur, diğerleri dinler. Başkalarının fikirleri kendi fikrinden önemli ve üstün olmadığına göre onunla oturup sohbet edilmesine, mevzuların tartışılarak doğruya ulaşılmasına nasıl olsa gerek yoktur. Narsist kişi zaten her şeyin en iyisini biliyor ve en güzelini düşünüyordur!. Karşılıkilere sadece onaylamak ve dinlemek düşer. Fikir sorar gibi yaptıklarında da, daha önce söylediklerinin onaylanmasını beklerler (Yığıtoğlu, 2010).

Mükemmeliyetçi yanlarının örtük bir sonucu da yanılabilirliklerinin ve başkalarına bağımlılıklarının farkında olmaktan sürekli kaçınmaya çalışmalarıdır. Özellikle pişmanlık ve minnet duygularını tutarlı ve inatçı bir şekilde inkâr ederler. Pişmanlık bir eksikliğin ya da yanlışlığın, minnet de başkalarının yardımına ihtiyaç duyulduğunun bir anlamda itirafı olduğu için narsisistiğin muhteşem benlik yanılmasına büyük bir tehdit olarak algılanırlar. Bu nedenle içten bir şekilde özür dileyememeleri, gerçekten hissederek teşekkür edememeleri ve rahatsız edici derecede nankör olmaları kişilerarası ilişkilerinde ciddi yoksunluklar yaratır (Paker, 1997).

7. Empatiden yoksundur -diğerlerinin duyguları ve gereksinimlerini kabullenme veya paylaşmada gönülsüzdür.

Tatmin edici, hakiki bir yakınlığı içeren duygusal ilişkiye giremez veya sürdüremezler. İlişkileri genelde kısa sürer veya oldukça sorunludur. Kişilik yapıları gereği kendilerini duygusal olarak içtenlikle ortaya koyamazlar; zira yakın ilişkiler kendini ifade etme, doğal olma ve empati becerisi; gerektiğinde ötekinin gereksinimleri adına kendi gereksinimlerini ikincil plana alabilme özverisi ve esnekliği gerektirdiği için narsisistik bireyin özellikle beceremediği bir ilişki tarzıdır. Ayrıca, yakın ilişkiler insanlardan ve kendinden sakladığı yaralı, boş, değersiz hissedilen ve pek doğal olarak aslında hiç de mükemmel olmayan "gerçek benliğin" açığa çıkma, fark edilme riskini de taşıdığı için narsisistik kişinin özellikle kaçındığı ilişkilerdir (Kızıltan, 2006).

Son derece kiskanç da olan narsistik kişiler, sadece kendi iyilikleri için çalışma eğilimi gösterirler, sadece kendilerine yararlı olacağını düşündükleri insanlara ilgi duyarlar. Kendi gibi düşünmeyen insanlara karşı son derece tahammülsüz olurlar; çoğunlukla onları zaten dinlemezler. Çoğu kez ortamı terörize etmek, narsistleri gerçek benlikleriyle yüzleşmekten alıkoymaz.

Narsistlerde empati yani başkalarının ne hissettiğini anlama yeteneği gelişmemiştir. Son derece benmerkezci düşünürler. Aldıkları kararlar, iletişim biçimleri başkalarını nasıl etkiler, onlar için bunun önemi yoktur. İnsan ilişkilerinde böyle bir boyutun olduğunun farkında değildirler. İş arkadaşlarının yanı sıra eşi ve çocukları da bu durumdan payını alır (Yiğitoğlu, 2010).

Genelde başka insanlar ile yaşadıkları problemleri kendi davranışlarının bir sonucu olarak düşünmezler aksine dış etkenlerin ya da diğer insanların hataları sonucu olduğuna inanırlar. Bu nedenle ilişkilerde sürekli aynı sonla karşılaşır. Ve hep o haklıdırlar. Narsist birey bir hata yaptığında sorumluluk yükleyebileceği birini hemen bulur. Kendi eksik ve zayıflıklarını gizlemek, telafi edebilmek için başkalarının hatalarını görmek ve yorumlamak konusunda ustalaşırlar. Bu durum onların kafasında “**kurgusal bir dünya**” oluşmasına neden olur.

8. Çoğu kez diğerlerine haset duyar veya diğerlerinin ona haset duyduklarına inanır.

İnsanları gerçekte sevmeyen, kendilerinden nefret ettikleri gibi aslında insanlardan da nefret ederler. Narsistler, kafalarındaki kurgusal dünyaları, savunmacı narsistik amaçları ve gereksinimleri doğrultusunda diğer insanları davranmaya zorlamak tipik davranışlarıdır.

Kronik ve yoğun haset bu insanların duygusal yaşamlarının temel bir özelliğidir. Narsistik kişiler, kendilerinin sahip olmadığına sahip olan veya yalnızca hayattan zevk alıyor görünen insanlara karşı oldukça yoğun haset duyarlar. Özellikle büyüklenmeci benlikle özdeşleştiklerinde, dolayısıyla kendilerini mükemmel hissettiklerinde diğer insanların onlara haset ettiklerini düşünürler (Kızıltan, 2006).

Kiskançlık duygusu hayatlarında çok önemli yer işgal eder: Başkalarını kiskanır, başkalarının da kendilerini kiskandığına inanırlar. Yansıtma mekanizmasını kullanırlar. Kendi amaçlarına ulaşmak için başkalarının kendince zayıf taraflarını yine kendince açıklarını ararlar. Açıklarının (kendince) tespit ederlerse onları bir üstünlük kurma aracı olarak kullanırlar.

Eleştiriye karşı aşırı tepki gösterir, öfke hissederler. Kendini beğenmiş narsist kişiler her türlü eleştiriye kapalıdırlar. En dostça eleştiriden bile rahatsız olur, zaten eleştiriye “hakaret” olarak algılar ve kendisini eleştirenleri düşman kabul ederler. Kendisini eleştiren kişiler onun “*kıymetini*” bilmeyen, kötü niyetli ve derinlemesine düşünemeyen ahmaklardır. Bu eleştirinin hesabı günü gelince sorulmak üzere bir kenara kaydedilir.

9. Kibirli, küstah davranış veya tutumlar sergiler.

Fikir danışmak ve yardım istemek bu tür liderlik sapmasına sahip, “*her şeyi bilen*” olarak, kendini beğenmiş kişiler için düşünülmesi, hayal edilmesi bile zor bir durumdur. Yardım istenecek kişi “*O KİM?*” dir ki... (Yiğitoğlu, 2010).

Narsist, yaşamını, sosyal ilişkilerini kendine hayranlığını azami seviyeye çıkaracak şekilde düzenlemekle geçirir. Bu düzenleme işe yaradığında narsist, bir itibar ve gurur patlaması hisseder. İşe

yaramadığındaysa öfke, suçlama ve kimi zaman da hiddet kriziyle tepki verir (Twenge ve Campbell, 2010). Narsistler başkalarını umursamazlar, bu nedenle de kendilerine duydukları hayranlık sıklıkla kontrolden çıkar (Twenge ve Campbell, 2010). Özellikle kibirlilik ve gösteriş merakı kişiliklerinin en görünür özelliklerinden biri. Çatışma anlarında veya dikkatlerin üzerinde olmasını istedikleri durumlarda tiyatrosu krizler geçirebiliyor, sahnedeymişçesine “oynayabiliyorlar” (Kızıltan, 2006).

İçsel özgürlüğünü yitirmiş olan narsistik kişi, içinden geldiği gibi davranamaz. Travmaya uğrayacağı, gözden düşeceği; nesnenin ve benliğin agresyonunu uyaracağı, yaralı ve kusurlu benliğinin açığa çıkacağı kaygısıyla spontanlığını ketler. Dolayısıyla, sürekli büyükmecici benliğin empoze ettiği biçimde ölçülü, kontrollü, hesapçı davranır (Kızıltan, 2006).

Onlarla Ters Düşerseniz Tanrı Yardımcınız Olsun!²

Narsistlerle ilk karşılaşmanız hoş, ilginç bir sürpriz gibi görülebilir, ama hiç de öyle değildir. *Narsisizm sosyal ilişkiler için kesinlikle yıpratıcıdır.* Narsistlerle derin ilişkilere giren kişiler size bunu anlatabilirler. Bu ilişkiler, başkalarına duyduğunuz güven duygusunu da yok edebilir. Başlangıçta hoş, ilginç birinin kötü muamelesine maruz kalır ya da buna tanık olursunuz. İnsanlar neyin ters gittiğini anlamaya çalışırlar, görmeleri gerektiği halde göremedikleri “uyarı” işaretleri üstüne kafa yorarlara ve bir narsisti narsist yapan şeyi anlamaya çalışmak için zaman harcarlar. Adeta yaraya tuz basar gibi, narsistlerle yaşanan ilişkiler uzun süre hatırlanır ve üstünde düşünülür (Twenge ve Campbell, 2010).

Kapitalist Hegemonyanın Sürekliliği: Narsisizm

Kapitalist ya da eşitsizlik ve sömürüye dayalı devlet yapılanmasında bu eşitsizliği ve sömürüyü sürdürmenin çeşitli yolları vardır. *Fiziki güç-zor* kullanarak baskılama; algı-toplum mühendisliği yoluyla *ikna ve “rıza-gönüllülük”* üretimi; bir kesimi diğer kesim karşısında *ötekileştirme, düşman* imal etme; ve bu yazının temel tezi olan kapitalist hegemonyanın sürekliliğinde *narsisizm*.

Fiziki güç-zor: Sömürü çarkının nasıl döndüğünün farkında olan ve buna itiraz eden (daha çok aydın-okumuş-sol) kesimleri devlet yasal(!) fiziki-güç kullanarak bertaraf etmeye çalışır. **Rıza-gönüllülük:** Emeği sömürülen daha geniş kitlelerin, “zihinsel biçimlendirme araçlarını –medya, internet, eğitim vs- da elinde bulunduran (Marx)” kapitalistler ve onun büyük organizasyonu devlet tarafından, rıza-gönüllülükleri sağlanır. **Öteki-düşman:** Herhalde sömürü çarkına karşı mücadelenin önündeki en büyük engel ise öteki'nin ya da düşman'ın imal edilmesidir. Yapay olarak imal edilen öteki-düşman, emekçilerin kendi “kaderlerini” değiştirmek için gerekli olan dayanışma ve güç birliğini ortadan kaldırarak, kapitalist çarkı sömürenler lehine güçlendirir. **Narsisizm:** Kendini entelektüel, aydın ilerici, okumuş, eleştirel düşündüğünü sananlar da narsistik kişilik özellikleriyle kapitalist çarkın dönmesine, girdikleri sosyal ortamlarda ilişkileri zayıflatarak, katkı sağlıyorlar.

Kişilik, ancak insanlarla temasa-ilişkiye geçtiğimizde somut'a dönüşür. Toplumsal konumumuz, statümüz, sınıf karşısında nasıl konumlandığımız, dünya görüşümüz, eleştirel-nesnel düşünceye sahip olup olmadığımız, bilgi gibi yapay ve sonradan eklenen özelliklerimizden ziyade insan ilişkilerinde asıl belirleyici olan “kişilik” yapılanmamızdır.

Narsisizm de bir kişilik bozukluğudur ve günlük ilişkilerin belirleyicisidir. Kendine abartılı hayranlık, sürekli beğenilme, pohpohlanma, dinlememe (her şeyi bilen), eleştiriye aşırı

² Dr. Drew Pinsky.

tahammülsüzlük, orantısız öfke, insanları ötekileştirmek ve değersizleştirmek, insanları *kaliteli-kalitesiz* olarak sınıflandırmak, empatiden yoksunluk gibi narsistik belirtiler günlük ilişkilerde yansımaları bulmaktadır. Klinik belirtileri bakımından “hakikati” görmeyi engelleyen narsisizm, kitleleri sefalet ve sömürü *lehine* katlanır kılarken; buna karşın birbirimizi dinlemeyi, anlamayı engelleyen, ilişkileri bozan, birarada olmayı ve mücadele etmeyi olanaksız kılan narsisizm, emekçiler *aleyhinde* bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Narsisizmi sosyalizm açısından bir problem olarak gören Paker (1997), “narsisizm sosyalizme karşı” başlıklı yazısında sosyalist iktidarın temel özellikleriyle narsistik kişilik bozukluğunun belirtilerini karşılaştırmış ve narsisizmin kapitalizm ile ilişkisine ve ortak yanlarına vurgu yapmıştır. Paker (1997) sosyalizme, var olan derin toplumsal ve ekonomik eşitsizlikleri bir yandan azaltmaya çalışıp, tüm sömürü biçimlerini yok etmeye uğraşırken, asıl vurguyu, insanların farklı olmalarına rağmen *eşdeğer* oldukları ve bu yüzden de *eşdeğer* bir tarzda muamele görmelerine olanak kılan sistem olarak bakar. Eşitlikçi ve özgürlükçü bir anlayışı savunurken, tek tipleştirmeye, tüm otoriter ve totaliter anlayışların karşısında yer alır. Sosyalizm **eleştirelilik**, yaratıcılık, katılımcılık gibi temel değerlerin yanında **eşdeğerlilik** (öteki’si olmayan) ve özgürlüğe giden yolda en büyük erdem **empati** (eşduyum) olduğunun bilincindedir. Dolayısıyla sosyalist mücadeleyi bugünden (şu anda-şimdi), gündelik hayattan, insan-insan, insan-doğa ilişkilerinden, içinde yaşadığımız çevreden ve kurumlardan başlatır.

Oysa kapitalizm insanî düzeyde en ciddi tahribatı ve yeniden üretiminin motoru, insanların yalnızca kendileriyle, en fazlası dar çevreleriyle meşgul hale gelip, Öteki’ni iten yok sayan düşmanlaştıran bir noktaya savurması; insanî gelişimin belirleyici özelliği olarak Öteki’ni hissedebilmeyi, empatiyi engelleyen bir örgütlenme olmasıdır. Narsisizm ile benzeşikliği, diğer özellikleriyle birlikte, benlik değerine ilişkin ciddi problemleri nedeniyle narsistin empati-özürü kişilik tarzı, ilişkilerinde kurgusal olarak yarattığı Öteki’ni *eşdeğer* olarak görmeyi ve özgürlükçülüğü imkânsız hale getirmesidir (Paker, 1997).

Bütün bu narsistik özelliklerin birlikte ürettiği ana problem, kişinin her koşulda, kendi durumundan ve yaptıklarından bağımsız olarak ve diğer insanların varlığını önemsemeyerek, kendisini istediğini yapmayı **“hak etmiş”** (entitled) olarak hissetmesidir. Narsistik, kendisiyle meşgul olmaktan başkalarıyla empatik bir ilişki içerisinde olmaya vakit ve enerji bulamadığından, bu **“hak etmiş”** olma duygusunun başkalarında ne tür yaralar açabileceği ve ne tür zayıflara neden olabileceği konularıyla ilgilenmez. Aynı bağlamda, bir şekilde yeterli ya da kendilerinde olmayan özelliklere sahip olarak gördükleri diğer insanlara karşı kıskançlık duyarlar. Kıskançlık duygusu, yargılayıcılık özelliğinin de kaynağıdır. *“Bende yoksa sende nasıl olabilir?”* gibi bir süreçte kıskanılan kişi negatif olarak yargılanır, acımasızca eleştirilir, azarlanır, tahrip edilmeye ve değersizleştirilmeye çalışılır (Paker, 1997). Orantısız öfke krizi de bu “kurgunun” doğal bir sonucu olarak ortaya çıkar ve ilişkileri zayıflatır.

SONUÇ

21. Yüzyıl her şeyin hızla tüketildiği (duygular-ilişkiler de dahil) buna karşın “tatminsizliğin” kamçıldığı bir çağdır. Tatminsizlik ise beraberinde yetersizlik, değersizlik ve zayıflık duygularını tetiklemektedir. Kitleler ise yetersizlik, değersizlik ve zayıflık duygularından benliklerini daha çok şişirerek, kendilerini daha özel yaptığına inandıkları metalara (tüketime) yönelerek kurtulmaya çalışmaktadırlar. Benliğin içsel zayıflığının, değersizliğinin şişirilmiş dışı vurumudur, narsisim. Bu açıdan bakıldığında 21. Yüzyıl narsist bir çağdır. Kapitalist hegemonya ilişkilerinin sürekliliğini sağlayan

narsisizm, kapitalist çarkın çelişkilerini örter hatta onu besler. Narsisizm, bireyin kişiliğine tezahür etmiş kapitalizmdir. Kapitalizmin besin kaynağı aynı zamanda narsistik kişiliğin de besinidir: Narsisizm, sömürücü, büyüklenmeci, ötekileştirici, değersizleştirici, empati yoksunluğu, eleştiriye karşı orantısız öfke vs. ile eşitlikçi, hümanist mücadelenin ve dayanışmacı kültürün oluşmasını engeller. Oysa mücadele tüm insanlığı kendisi ile eşdeğer gören ve onlarla temas halinde olan aydınlarla mümkündür.

Gramsci'ye göre sömürü çarkını ortadan kaldıran, eşitlikçi, hümanist "hegemonik kültürün oluşumu kendiliğinden gerçekleşemez: entelektüeller olmadan yani örgütçüler ve önderler olmadan örgüt olmaz. Başka bir deyişle, düşüncelerin kavramsal ve felsefi gelişiminde "uzmanlaşmış" somut bir grup tarafından kuram-eylem ekseninin kuramsal kanadı temsil edilmelidir. Entelektüeller "basit" olan ile temas halinde kalmalıdır ve uğraştıkları sorunların kaynağını bu temasta bulmalıdır. Belli bir sınıfla organik bağı bulunan "entelektüeller" kitlelerin siyasi etkinliklerinde ortaya koydukları ilkeleri ve sorunları tutarlı bir hale getirirler, *çelişkileri görünür kılarlar*. Bu entelektüel-aydın önderler "kitlenin içinden çıkarlar ve onlarla temas halinde kalırlar" (Keleşoğlu, 2011)".

Büyüklenmeci şişmiş benliklerinde insanları kategorize eden, empati yeteneği gelişmemiş narsistik kişiliğin "*içinden çıktıkları kitle ile temas halinde*" kalması mümkün değildir. Değersiz benliğini koruma adına eleştiriye tahammül edemeyen ve diğerlerini değersizleştirme yolunu tercih eden narsistik kişiliğin kendisi bir çelişki iken, ezilenler adına "*çelişkileri görünür*" kılma işlevini yerine getirme olanağı yoktur.

Tam da narsistik kişilik, kapitalist sistem çarkını bu aşamadan sonra döndürmeye başlamaktadır. Narsistik tarzla (arızayla) bozulan ilişkilerin sadece bireysel değil, ekonomi-politik sonuçları da vardır. Bozulan ilişkiler sömürü sistemine karşı bir arada olmayı, dayanışmayı, eleştiri ve öz-eleştiri yaparak şu anda-şimdiye çözümler üretmeyi ve mücadele etmeyi olanaksız kılarken, kapitalist çarkın dönmesine de diğer unsurların yanında katkı sağlamaktadır.

Radikal bir toplumsal dönüşüm mücadelesi verenlerin kendi hayatlarında ve tüm insan ilişkilerinde ne tür bir tarza (*arızaya*) sahip oldukları üzerinde durulması ve sorgulanması gereken bir konudur. Bu düzeyde kişilik tarzları (*arızaları*) nedeniyle eşdeğerlilik, özgürlükçülük ve empatiyi yaşayamayanlardan, dolayısıyla şimdi-ve-burada sosyalist olamayanlardan tutarlı bir sosyalizm mücadelesi beklemenin herhangi bir gerekçesi olmamalıdır (Paker, 1997). Onlar **Marksist** mücadele verdiklerini sanırken aslında **Narsist** bir mücadele verdiklerinin farkında değillerdir.

Cevap bekleyen asıl soru, narsistik özelliklerimizle halleşmeye (*yüzleşmeye*) ne kadar hazır ve niyetli olduğumuzdur. Ya da narsistik özelliklerin içgörü geliştirmeye ve kendiliğinden değişime yönelmeye olan dirençleri dikkate alındığında, bu özelliklere sahip ve aramızda dolaşan, hayatımızı etkileyen kişilere karşı nasıl bir tavır alacağımız ve onların "uzantı" muamelelerine nasıl karşı durabileceğimizdir. Benzer şekilde, narsistik özelliklere yer vermeyen, onları gereksizleştiren bir varoluş ve mücadele tarzını içinde bulunduğumuz kurumlara ve şu anda-şimdiye nasıl aktarabileceğimiz üzerine de düşünmemiz gerekmektedir (Paker, 1997).

Çarpıtılmış hakikat ile kitlelerin emeklerini sömürerek kâra dönüştüren kapitalist mekanizmadan ancak "*doğruluk silahı*"nı kullanarak kurtulmak mümkündür. Marx, demagojik inandırma, algı mühendisliği gibi geniş kitlelerin, yarı uyutum (narkoz) durumlarından yalnız ve yalnızca "hakikate" nesnel-olgusal hakikate başvurarak, kurtarılabilceğini söylemiştir.

Doğruluk silahını kullanmak, her şeyi bilen ve üstün-özel olma yanılgısından kurtulup, eleştirel olmak ve eleştirileri dikkate alarak yaşantımıza, bildiklerimize ve ilişkilerimize yeniden yeniden yön vermektir. Farkına varmadan, hatta dışındaymışız zannederek, kapitalist çarkın dişlileri arasında nasıl döndüğümüzü; hatta dişlilerin dönmesine nasıl destek olduğumuzu; ancak kendimizi “**eleştiriye**” açarak, yanılgılarımızla “**yüzleşerek**” görebiliriz. Yanılgılarımızla yüzleşme olgunluğu bizi biraz daha insan yapacaktır. Varlığımızı ne kadar “**sadelik**” hatta “**sıradanlık**” üzerine kurmaya çalışırsak; varoluşumuzu tamamladığını, bizi diğerlerinden “üstün, ayrıcalıklı, özel” kıldığını sandığımız (herşeyi bilme, son modeli- daha büyüğünü tüketme vs.) yapay araçlardan kendimizi arındırırsak, kısaca varlığımızla kendimiz olmaya çaba gösterirsek, en azından çarkın dönmesine hizmet etmemiş oluruz.

Tüm insanlığı kendimize eşdeğer görme erdemine eriştiğimizde, kendimiz olarak ve gerçek anlamıyla “sınıfımızın” içinde yer alabiliriz. O zaman kapitalist çarkı ezilenler ve sömürülenler lehine döndürebiliriz.

"Ne kadar azsan, yaşamını ne kadar az görkemli kurmuşsan o kadar çoksun demektir ve görkemli yaşamın da o denli büyüktür." Marx

Kaynakça

1. Twenge, J.M. ve Campbell, W.K. (2010) *Asrın Vebası: Narsisizm İleti*, İstanbul: Kaknüs Yayınları
2. Lowen, A. (2013) *Narsisizm: Gerçek Benliğin İnkarı*, İstanbul: Cem Yayınevi.
3. Yiğitoğlu, R. (2010) *Narsistik Kişiliğin Temel Özellikleri*, <http://www.psikoloji.com.tr/>
4. DSM-IV (1994). American Psychiatric Association
5. Güneş, A. (2013) *Çağın Hastalığı: Narsisizm*, Aksiyon Dergisi, 13.05.2013, Sayı: 1010.
6. Parker, M. (1997) *Narsisizm Sosyalizme Karşı*, Birikim Dergisi, Eylül 1997, Sayı: 101.
7. Yener, A. G. (2009) *Yeni Emperyalizm ve Narsisizm Kültürü İle İlişkisi Üzerine Notlar*, Evrensel Kültür Dergisi, Ekim 2009, Sayı: 214, İstanbul.
8. Arslanoğlu, K. (2007) *Psikiyatri El Kitabı*, İstanbul: İthaki Yayınları
9. Köroğlu, E. (2009) *Psikiyatri El Kitabı*, İstanbul: Hyb Yayıncılık
10. Kızıltan, H. (2011) *Narsisizm Ya da Ruhsallığın Ontolojisi*, Doğu Batı Düşünce Dergisi, Sayı 56, Ankara.
11. Kızıltan, H. (2006) *Narsisizm ve Psikopatolojisi*, <http://www.pskomitoloji.com/attachments/article/79/narsisizm.makalesi.pdf>
12. Alper, Ç. (2005) *Narsistik Kişilik Bozukluğu*, <http://www.hatunca.net/psikoloji/kisilik-bozukluklari/narsistik-kisilik-bozuklugu/>
13. Keçe, C. (2010) *Kendini Beğenmişlik Hastalığı*, <http://www.chatcity.cc/>
14. Keleşoğlu, H. (2011) *Gramsci'nin Birkaç Temel Kavramı Üzerine*, <http://hasankelesoglu.blogspot.com.tr>